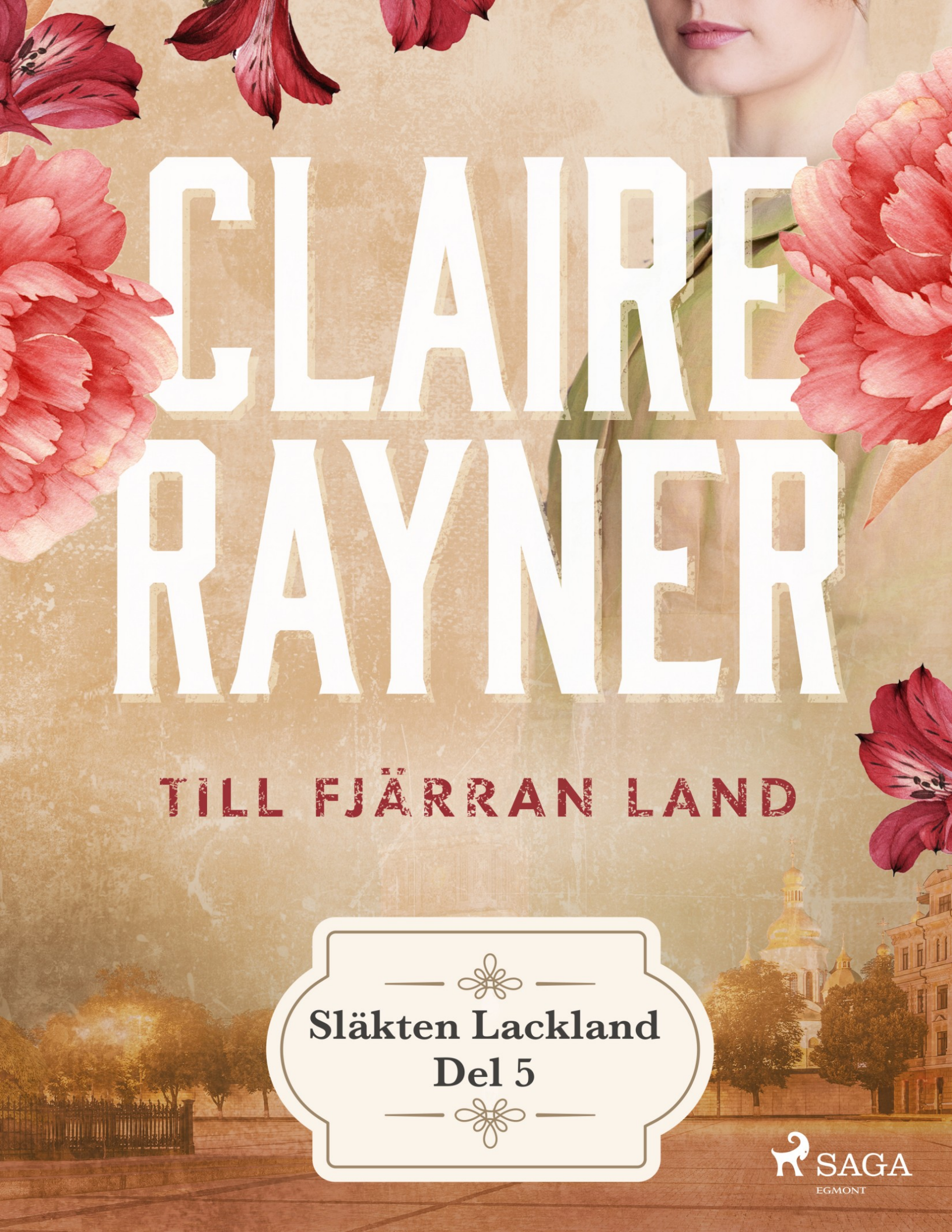
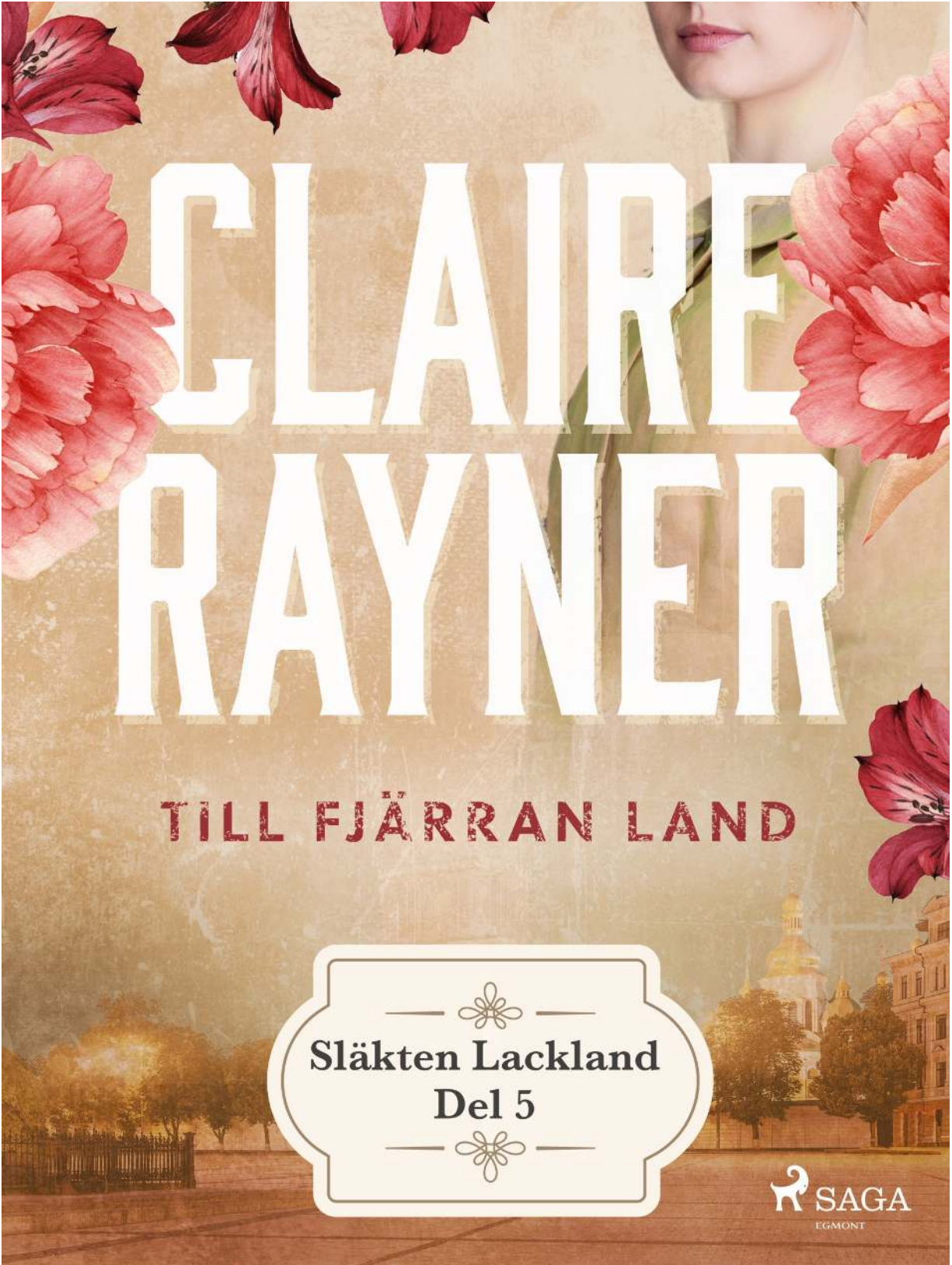

CLAIRE RAYNER

TILL FJÄRRAN LAND

— — — — —
— — — — —
Släkten Lackland
Del 5
— — — — —
— — — — —

CLAIRE RAYNER

TILL FJÄRRAN LAND

— — — — —
— — — — —
Släkten Lackland
Del 5
— — — — —
— — — — —

 SAGA
EGMONT

TILL FJÄRRAN LAND

Claire Rayner

SAGA EGMONT

Till fjärran land
är översatt från engelska av Ingrid Berglöf efter
Bedford Row

Copyright © 1981, 2017 Claire Rayner og Lindhardt og Ringhof Forlag A/S

All rights reserved

ISBN: 9788711793060

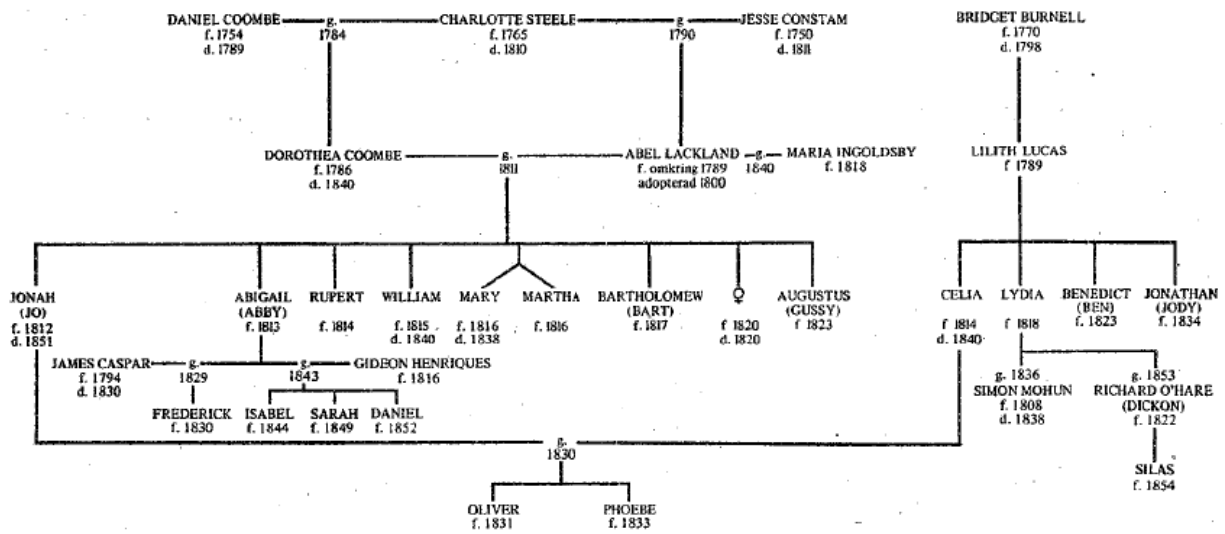
1. E-boksutgåva, 2017

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är et förlag i Lindhardt og Ringhof, ett företag inom Egmont-koncernen

1

Droskan svängde raskt in på Pall Mall mot Trafalgar Square, men inte förrän Haymarketteatern var utom synhåll kunde Martha andas normalt igen. Ilskan sjöd fortfarande inom henne där hon satt så rak det nu gick att sitta i en krängande droska, med händerna hårt om paraplykryckan och läpparna hopknipna till ett tunt streck.

Hur vågade den där människan läxa upp henne på det viset? Hur vågade hon tala om för Martha mot vem hon hade skyldigheter och vad hon borde tänka om den aktuella politiska situationen? Hur *vågade* hon? En flamsig, okunnig, enfaldig ... Omedvetet lyfte hon paraplyt och stötte det hårt i golvet så att kusken böjde sig fram och kikade ner på henne och hest frågade vad hon ville. Hon ryckte till och tittade upp på honom genom det lilla smutsiga fönstret. Så ruskade hon på huvudet och försökte lugna sig.

Utanför led dagen mot sitt slut. Den bleka oktoberhimlen grånade, lampsken började skymta innanför portarna till de ståtliga husen utmed Pall Mall, och hon blev plötsligt medveten om hur trött hon var. Det hade varit en lång dag sedan frukosten och Times och den olustiga känslan som hade gripit henne när hon läste tidningen.

Hennes far hade som vanligt gått tidigt till sjukhuset, och hennes styvmor var redan i full färd med sina husliga bestyr när Martha började läsa mr Russells rapporter från slaget vid Alma, så hon hade ingen att diskutera dem med. Och även om de fortfarande hade suttit till bords med henne skulle det inte ha blivit något givande samtal, för både Abel och Maria misstrodde Times radikala åsikter. Så där hon satt ensam kvar vid sin frukost hade hon läst mr Russells skildring av de fruktansvärda förhållandena i det avlägsna Skutari med en stigande fasa som kändes allt värre eftersom hon inte kunde tala med någon om den.

»Det kommer att väcka häpnad och vrede hos allmänheten när det blir känt att tillräckliga åtgärder ej har vidtagits för vården av de sårade», hade Russell skrivit. »Inte nog med att det råder en skriande brist på läkare, sköterskor och biträden — det finns inte ens linne till bandage. Det sätt på vilket de sjuka och sårade behandlas är ovärdigt ett civiliserat folk. Den brittiska arméns soldater dör som flugor därför att de militära sjukvårdsmyndigheterna har glömt att det behövs tygtrasor för att förbinda sår ... »

Det var inte konstigt att sir Robert Peel hade känt sig manad att sätta i gång en landsomfattande insamlingsaktion för att skaffa förnödenheter till de sjuka och sårade, hade Martha tänkt medan hon ordentligt vek ihop de tunna tidningsbladen. Jag måste skicka ett bidrag redan i dag. Och när hon beklämd gav sig av till sitt arbete hade hon inte kunnat bli kvitt den där känslan av obehag. Men hon hade ändå arbetat plikttroget, för det gjorde Martha alltid. Vad som än hände i hennes eget liv — och det var inte mycket, för sanningen att säga var hennes

tillvaro ganska så enformig — skulle hon sköta det arbete hon hade åtagit sig och sköta det väl.

I dag hade hon tänkt ägna morgonen åt att gå igenom linneförrådet i asylen vid Bedford Row där hon och Carrie Garling arbetade så outtröttligt för att ta hand om kvinnor och barn som sökte sin tillflykt hos Kvinnokommittén för hjälp åt fattiga och nödställda, så det hade hon gjort. Och på eftermiddagen hade hon tänkt söka upp välsituerade personer och be om bidrag till deras hjälpfond. Pengarna som hennes farmor Charlotte Constam hade donerat till välgörande ändamål var för länge sedan slut, och bristen på pengar var ett ständigt problem för kommittén. Det hade hon också gjort, och med en icke oväsentlig framgång, för hon var en driven bidragstiggare. Det var inte förrän hon var på Haymarketteatern för att tala med den stora Lydia Mohun som hon medvetet tänkte på morgonens tidningsartikel igen, och då var det Lydias beteende som hade fått henne till det.

Lydia hade legat utsträckt på sin schäslong i klädlogen — ett rum så fyllt av blommot och krimskrams och så hett och parfymdoftande att Martha tyckte att det var rent vulgärt. Hon var iförd en kråskantad blå penjoar som visade mer än den dolde. När Martha föreslog att hon skulle ge en recettföreställning på Haymarket till förmån för de fattiga lyssnade hon knappt, trots att Martha underströk att en insats av den berömda Lydia Mohun skulle vara till enorm hjälp.

I stället stirrade hon frånvarande på den lilla kvinnan i den bruna ylledräkten och den enkla halmhatten, och sedan satte hon sig upp och körde fingrarna genom det lockiga håret så att det blev ännu mer artistiskt oordnat.

— Sluta! utbrast hon. Sluta för guds skull! Hur kan ni tala med mig om sådant när jag är så *bouleversée* av allt jag har hört i dag? Dickon!

Hon vred på huvudet, och den långe mannen, som satt och vräkte sig i stolen framför spegeln och belåtet studerade sin spegelbild, vände sig om och såg på henne och log.

— Dickon, håll med om att jag är världens mest generösa givare! Att jag har gett och gett tills fingrarna blöder ...

Martha blinkade misstroget och blev allt rödare i ansiktet medan orden forsade vidare:

— Har jag inte själv varit utan reda pengar därför att jag har kastat allt jag haft med mig till tiggare? Har jag inte lidit kval när jag har sett dem trängas kring min vagn varenda kväll efter föreställningen och sett till att de har fått bröd och öl? Och nu detta!

Hon vände sig till Martha igen och stirrade på henne med hårda, glittrande ögon.

— När vi alla är så förtvivlade över vad som händer med våra stackars soldater kommer ni och pratar om rännstensungar och ber mig bry mig om *dem*! Under normala tider är de visst förtjänta av en kvinnas omtanke — i synnerhet en kvinna som är *mor*, vilket jag till min lycka är!

Hon sneglade triumferande på Marthas oansenliga yttre som om hon tänkte: Till skillnad från en skinntorr nucka som du! Så fortsatte hon:

— Men nu när våra kära gossar dör där ute i den turkiska obygdén, hur kan ni då be mig vända min medkänsla åt annat håll?

— Den ryska obygdén, för att vara exakt, sa Martha och kände hur vreden steg och rösten darrade.

Så bet hon ihop tänderna, för Lydia malde vidare som om Martha inte hade sagt ett ljud.

— Jag har gråtit, ja gråtit, hela dagen! Jag talade med den käre sir Robert redan i morse och lovade honom inte mindre än tre recettföreställningar för hans hjälpfond. Och krävande blir det, för det måste vara föreställningar där jag står på scenen så gott som hela tiden om vi ska få in så mycket pengar som möjligt, för det är mig publiken vill se ...

— Och mig, skulle jag tro, älskling, sa Dickon vasst, och hon kastade en snabb blick över axeln på honom och sa vårdslöst:

— Ja visst, käre Dickon, det är oss bägge de avgudar, det vet vi. Men hur som helst blir det en pärs för mig ... oss. Så ni måste faktiskt ge er i väg, miss ... Förlåt, jag har glömt namnet ...

— Lackland, madam, sa Martha, och rösten darrade av vrede igen. Martha Lackland. Ni kommer säkert ihåg min brorsdotter och er systerdotter miss Phoebe Lackland, för jag nämnde henne i brevet jag skrev i förra månaden där jag bad om ett samtal ...

— O ja, förlåt. Men som sagt, jag är så upprörd över de stackars soldaterna att jag inte kan tänka klart ... så brast hon demonstrativt i gråt och sträckte ut armarna mot Dickon, som med en mångtydig suck reste sig och gick fram till henne. Sedan ägnade han sig åt att trösta sin hustru, medan Martha fick ta sig ut bäst hon kunde.

Martha tänkte på det igen medan droskan passerade National Gallery och den höga sockeln till minnesmärket över Nelson och ruskade på huvudet som för att klara tankarna. Hon förstod mycket väl varför den förfärliga Lydia hade lyckats reta upp henne så lätt. Hade hon inte

själv tyckt att det var något orimligt och oviktigt, det hon gjorde i dag? Medan hon vek ihop lakan och räknade handdukar och förkläden tillsammans med Carrie — hade hon inte själv tänkt på Skutaris fasor så som mr Russell beskrev dem? Medan hon for runt till deras bidragsgivare hela eftermiddagen — hade inte hon också tyckt att det var genant att begära pengar till Kvinnokommittén medan män låg döende på slagfältet av brist på vård? Det var den där avskyvärda kvinnans sätt att direkt kasta i ansiktet på henne hur onyttig hon var som hade gjort henne så ond.

Men jag *är* inte onyttig! tänkte hon nu och stirrade med oseende ögon ut på folkmyllret på gatorna. Det är jag inte! Arbetade hon inte hela Guds långa dag för välgörenhetsinrättningen? Hon gick varken på baler eller teatrar eller utflykter eller middagar — hon använde tiden till väsentligare ting, fastän hennes styvmor ofta sa att hon borde ut i umgängeslivet mer. Men hon hade resignerat inför att förbli ogift. För vem ville väl ha en så oansenlig och tråkig kvinna som miss Martha Lackland, som raskt närmade sig de fyrtio och sannerligen inte var vad en man drömde om? För många år sedan, redan innan hennes tvillingsyster dog i koleraepidemin när de var bara tjugotvå, hade hon sagt sig att hon inte kunde hoppas på kärlek och äktenskap. Och egentligen hade hon varit glad för det. Det hade gjort livet så mycket enklare — och nyttigare. För om hon hade varit hustru och mor hade hon inte kunnat göra så mycket för andra, och hon visste att hon hade gjort mycket gott i livet. Det var många kvinnor i tryggade förhållanden som hade anledning att välsigna henne, många barn sorn visste att det var henne de hade att tacka för att de räddats ur slummen. Hon hade ingenting att förebrå sig. Och ändå ...

Droskan saktade in och stannade. Seldon skramlade och hovar stampade när kusken, våt av svett, halade och drog i tömmarna. Martha böjde sig fram och tittade ut och fann att deras väg spärrades av en liten folksamling.

Från där hon satt kunde hon se över huvudena på människorna där framme, och när kusken började slita i tömmarna igen för att svänga ekipaget runt hopen knackade hon på luckan ovanför sig och ropade:

— Nej, vänta! Jag vill titta!

Hon steg ur, gick ifrån den irriterade kusken som hade all möda att hålla in hästen och trängde sig fram genom hopen, som samlats kring en liten grupp människor. Det var fem män i trasiga uniformer, tre av dem på kryckor, och alla bar blodiga bandage. En av dem hängde på en kvinna i solkig klänning, sönderriven i kjolfållen så att den visade ett par smäckra men mycket smutsiga smalben ovanför spruckna skor, och med en tjock schal över huvud och axlar. Bredvid henne stod en annan kvinna i en lika trasig men aningen mindre smutsig klänning och med ett bylte i famnen som skulle kunnat vara ett spädbarn om det inte hade varit så stilla.

Kvinnan i rött talade, och hennes starka röst trängde igenom trafiklarmet.

— Rena helvetet var det, rena helvetet, sa hon just som Martha kom fram och hukade sig under armen på en karl som stod i vägen för henne. Jag blev av med min stackars käre man i ett av de där små slagen som ingen just hör talas om — för de räknas inte som stora segrar utan förpostfäktningar, så säger i alla fall officerarna. Men jag blev av med min man där, och det var lika viktigt för honom som det hade vart en stor seger. Bulganek hette stället, och där stupade han i sin fina röda uniform när de hemska

kosackerna kom. Och ingen brydde sej om honom ... inte om mej heller, när han väl var borta ... och jag med ett barn på väg som föddes efter det att hanses stackars pappa hde gått till sin Skapare ...

Hon korsade sig fromt, och när hon fortsatte hördes det tydligt på hennes dialekt att hon var irländska.

— Må hans stackars kära själ vila i frid som det anstår hederliga soldater. Det var min mans kamrater, mina damer och herrar, som tog hand om mej och min vän här. Vi hade följt med armén ut av kärlek till våra män och för att sköta deras tvätt och så ... De skickade iväg oss med de sårade efter det där slaget. Vi fick ta oss tillbaks till Skutari bäst vi kunde på en stinkande fiskebåt som tillhörde en av de där turkiska hedningarna, för att söka hjälp i vårt elände. Och när vi kommer till Skutari, till vad de kallar ett fältlasarett — och det är ett löjligt namn, kan jag tala om, för det är rena svinstian — när vi kommer dit, vad upptäcker vi då? Jo, att vi inte får nån hjälp alls. Där låg soldater som hade kolera och annat elände. De låg där och dog i sin egen lort, och ingen tog hand om dem och inte om oss heller ... Så vi fick lov att ta oss hem själva, för vem lägger två strån i kors för en hederlig brittisk soldatänka? Ingen!

Hon knyckte med huvudet åt en av männen bredvid henne, och han hoppade fram på sina kryckor med det ena benet krökt i ett blodigt bandage och mössan mellan tänderna. Han stapplade in bland åhörarna, och det klirrade av mynt när pennyslantarna började regna i mössan. Han stirrade sorgesamt på givarna och nickade som tack. Och hela tiden fortsatte den kraftiga rösten, klagande och samtidigt triumferande, att berätta om en färd genom Europa på bondkärror och godståg.

— Och när vi kommer så långt som till Folkestone, mina damer och herrar, vad blir det då? Står där en militärorkester och väntar med flaggor och trumpeter och hälsar oss välkomna hem? Nej, mina damer och herrar, där stod inte en jävla själ, och ingen hjälp får vi när vi nu har kommit hela långa vägen till gamla England. Vi har kämpat för vårt fosterland och våran drottning — Gud signe henne. Och jag har gett mitt barn för den goda saken, för det blev dags för mej i ett godsmagasin där borta i hednaland, och mitt barn dog så snart han hade dratt sitt första andetag. Jag har lidit mitt för drottning och fosterland och mina kamrater här har lidit svåra plågor, och inte en penny har vi att leva på nu när vi är hemma — i tryggheten i England, som det heter. Så är det mina damer och herrar ... Det ni vill ge oss nu går till mat inte bara åt oss utan åt våra svältande barn och de här tappra soldaternas hustrur ...

Martha stod där och såg på det uttrycksfulla ansiktet, nästan svart av smuts under det tovigå håret som skymtade under schalkanten, och måste le. Sal, tänkte hon. Sal, som hade uppenbarat sig på trappan till asylen vid Bedford Row för tolv år sedan, ett smutsigt men piggögt barn på tolv eller tretton år, den förslagnaste lögnare som de någonsin hade haft att tampas med där. De hade upptäckt att hon var irländska — en ur de hungriga horder som hade kommit vällande över från den svältande ön. När de fick veta att hon var föräldralös hade de gjort vad de kunde för henne. De hade skrubbat henne ren — under hennes ilskena protester — och gett henne mat och försökt lära henne ett hederligt yrke. Men hon hade rymt tillbaka till det liv som gatflicka som hon tyckte var så mycket roligare än att laga mat och sy och städa åt bättre folk — för att komma

tillbaka lika smutsig och hungrig ett år senare. Så hade hon försvunnit igen och kommit tillbaka och försvunnit på nytt ... och så hade det hållit på tills hon var vuxen och försvann definitivt för åtta år sedan.

Och nu stod hon på Trafalgar Square med en grupp tiggare som hon tydligen hade lärt upp själv och pressade pengar ur de vanligen så cyniska Londonborna med enorm framgång — för Martha såg silvermynt blänka i mössan nu, inte bara kopparslantar. Invånarna i världens största och rikaste stad var visserligen vana vid den hunger och misär och de framräckta händer som mötte dem varje dag, men den här tiggerskan kunde de inte stå emot. De var som vax i händerna på henne, ivriga att få ge bort sina pengar. Undervisningen i läsning och skrivning och bibelkunskaperna som kommittén hade givit henne för så länge sedan hade inte fallit på hälleberget, tänkte Martha syrligt och gick sedan fram ett steg så att ljuset från en rykande fackla som en av soldaterna höll föll på hennes ansikte.

Mitt i svadan vred Sal på huvudet och fick syn på Martha. Ögonen vidgades och ordflödet sinade ett ögonblick. Men så satte hon i gång igen i ännu högre fart, och blicken for runt bland åhörarna som om hon bedömde hur mycket de var värda. Så kom hon tydligen fram till att de var utmjölkade och lät rösten sjunka till ett entonigt mässande. Långsamt upplöstes skaran och den lilla gruppen soldater började linka därifrån.

Men Martha slank snabbt runt de få åskådare som stod kvar. Hon grep Sal i armen och sa nytert och bestämt:

— Jaha Sal, hur mycket har du fått ihop i dag?

Kvinnan sneglade på henne och sa i jämmerlig ton:

— Vem då, damen? Jag känner ingen Sal, damen. Hur mycket? Det är sannerligen inte mycket, damen, för så många hungriga magar, men vi hankar oss väl fram på det en dag till om Gud är god — bara ett par pennies, damen ...

— Och vad mer då? sa Martha kyligt och höll fortfarande stadigt fast i kvinnans arm, Jag såg silvermynt i mössan, för jag är inte blind! Du borde skämmas att utnyttja andras elände i tider som dessa ...

— Andras elände? Hörde ni inte på, damen? Det var *vårat* elände jag beskrev, inte alls bara andras! Vi soldatänkor, det är vad vi är, med barn att sörja för. Och nu måste jag gå, för jag har en svältande liten som väntar på mej i en vindskupa borta i Porridge Island, och ...

Hon försökte slita sig lös, men Martha hade ett stadigt tag i henne. Nu när de flesta åhörarna hade gått och mörkret tätnade började männen i tiggargruppen närma sig, och Martha kände ett ögonblick en ilning av rädsla. Men hon stod på sig och sa med fast röst:

— Du sa att ditt barn hade dött i ett godsmagasin utomlands.

Det blev tyst ett tag, och stämningen blev alltmer hotfull. Så brast Sal plötsligt i skratt, ett gällt, skränande skratt, och männen slappnade av. Hon sköt schalen ur pannan och flinade brett så att tänderna lyste.

— Miss Martha, sa hon glatt, vad ska det tjäna till att försöka slå i er nånting? Ni har alltid vetat bättre än andra ...

— Det vill jag inte ha sagt. Martha släppte hennes arm och stack in händerna i muffen, för höstkylan trängde genom märmg och ben. Men det ska jag säga, att jag tycker det är orätt av dig att utnyttja kriget och vad som händer där ute till att tigga pengar av folk. Tigg om du måste, om

du föredrar det framför hederligt arbete, men det finns hjälpfonder för soldaterna, och det är synd och skam att du ska ta för egen del ...

— Nä, vänta nu lite ... Plötsligt var Sals goda humör borta. Vänta nu lite! Vem har sagt att vi inte var där? Vi tigger, och det gör ni med, vad jag kan minnas, men det går an för såna som ni, för ni tigger åt andra, va? Det heter välgörenhet när man själv lever gott och tiggeri när det är enda sättet för såna som vi att få nåt att äta alls. Men det ska vi inte tala om, madam Lackland som är så styv i korken! Vi ska inte tala om det utan om att vi var där. Som jag sa. Hur tror ni jag vet hur det var om jag inte var där själv? Några av karlarna här är väl desertörer snarare än sårade. Men om ni hade sett hur det var där skulle ni också ha deserterat — det var det enda en karl med nåt vett i skallen kunde göra. Vi var där! Kom inte och påstå annat!

Nu var det Marthas tur att vara tyst, och efter en lång paus medan de två kvinnorna stirrade på varandra bet hon sig i läppen och sa:

— Förlåt, Sal. Jag drog förhastade slutsatser. Jag ber om ursäkt.

Sal var idel solsken igen.

— Det var hyggligt sagt, så nu talar vi inte mer om det. Då ger vi oss av åt vårt håll, och tack för intresset ... Och hon vände sig om för att gå.

— Nej ... Sal, snälla du, sa Martha enträget och lade handen på den andras arm igen. Jag vill höra mer, Jag har varit bekymrad hela dagen. Jag läste tidningen i morse, och ... ja, jag vill veta hur det var. Och du skulle kanske kunna berätta lite. Vill du inte följa med mig i min droska? Den står där borta — du kan följa med till Bedford Row och få

ett mål mat, om du vill, och sedan kan vi prata. Jag begär ingenting i gengäld, Sal — ingenting alls.

Hon log och mindes de häftiga gräl de hade haft när Sal var barn och Martha hade lovat mat mot ett bad och en ny klänning mot en stunds bibelläsning.

— Jag vill bara veta mer om hur det verkligen är där. Snälla du, följ med.

Sal stirrade på henne och såg sedan upp på den mörka himlen där tunga regnmoln hade skockat sig. Så drog hon schalen tätare omkring sig och nickade.

— Kör till då. Vi fick inte in så värst mycket i kväll — en mun mindre att mätta är inte så dumt. Så ge er i väg, ni andra. Vi ses på Lammet och Flaggan i morron och arbetar vidare neråt Westminsterhållet — mycket att hämta där, tror jag, nu när det har stått i tidningen. Politiker är mjäligare än somliga andra. Ge er i väg då — jag äter som en fin dam i kväll!

Och hon skrattade sitt gälla gapskratt igen och stack helt familjärt in den smutsiga handen under Marthas prydligt bruna kappärm. Så stegade hon i väg mot droskan medan hon flinade över axeln mot sina en aning snopna vänner.

— Jag äter som en fin dam i kväll! ropade hon igen och klev upp i droskan till kuskens förtvivlan, för han tyckte att hon var för smutsig för att ens få komma i närheten av hans åkdon.

Sedan skramlade de i väg genom trafikvimlet medan de sårade soldaterna drog sig inåt gränderna i Seven Dials.

2

Det stora köket i källarvåningen till Bedford Row var bekvämt och trivsamt. Den väldiga järnspisen blänkte av svärta, sken av polerad mässing och glödde av en rejäl kolbrasa, medan de röda ripsgardinerna för fönstren fångade upp ljuset från de många fotogenlamporna och fick de två gungstolarna invid sprakgallret att se ännu mer inbjudande ut. En kittel ångade vid ena sidan om elden medan en buljonggryta lojt bubblade längst bak och skickade ut små ångpustar som doftade märgben och lök och kryddgrönt. För Sal, som satt hopkrupen på den virkade trasmattan på stengolvet framför spisen, var det som själva himlen, och det skämdes hon inte för att säga.

— Det var länge sen jag såg ett sånt här fint ställe, miss Martha, det är då ett som är säkert! Jag har levt som i en svinstia de här sista åren. Jag hade glömt hur skönt det kunde vara att bo som ni rika gör.

Martha satt vid det bastanta träbordet med den stora bruna tekannan och en tallrik nybakta bullar framför sig. Hon fyllde ännu en kopp med det mörka, starkbryggda teet, sötade det med honung, slog i en slatt mjölk och räckte fram den till kvinnan vid elden. Sal tog emot koppen och drack med hörbart välbehag. Sedan tog hon två av de

smörade bullarna från tallriken som Martha höll fram och svalde dem nästan utan att tugga.

— Jag skulle kunna ordna så att du äter middag med oss — miss Carrie och hennes bror och mig — om du vill, sa Martha efter ett litet tag. Om du badar först, vill säga. Nej, sa hon hastigt när Sal ilsket spände ögonen i henne, jag kräver ingenting! Jag håller vad jag lovar! Jag sa att du skulle få middag, och det ska du få. Valet står mellan köket och i matsalen. Väljer du att äta med oss, så hjälps det inte — det får lov att bli ett bad först. Miss Carrie är inte lika van som jag vid ... vid ...

— Vid hur jag luktar, menar ni, sa Sal och skrattade. För det gör jag, va?

Och det stämde — medan hon satt där i värmen blev lukten från henne alltmer påträngande.

— Vi säger så här, miss Martha. Jag *ska* bada — men inte för att äta fint där uppe. Jag äter här nere där jag trivs bäst, men jag tar mej ett bad för nöjes skull. Det är lätt att vara ren när man har varmt vatten och en badbalja. Och hyggliga kläder att ta på sej efteråt ...

Hon slöt ögonen till hälften ovanför koppens kant och stirrade beräknande på Martha som skrattade i sin tur och resignerat reste sig.

— Vi säger väl det då, Sal. Det ska bli en ny klänning. Jag tror jag har en lämplig grön där uppe. Och kanske till och med en omgång underkläder och skor och strumpor. Jag ska säga till miss Carrie att du äter hos oss i kväll fast här nere och hämta klänningen och badgrejorna.

Hon hjälpte Sal med badet, borstade henne på ryggen, tvättade håret åt henne och klippte med kökssaxen bort de testar som var för tovade av smuts för att reda ut. Hon kammade bort lössen med ett lugn som kom av många års

vana vid att hjälpa andra. Under tiden småpratade hon om mångahanda ting, som till exempel de stora förändringarna som hade skett i London medan Sal var borta. För det byggdes mycket nytt — hus, affärer och till och med nya gator.

Och även om hon inte själv märkte hur mycket hon sa, talade hon om sig själv. Sal hade ett vaket intellekt och gott minne, och hon hade fått reda på mycket om damerna på hemmet som hon förr så obekymrat hade använt när det passade henne. Nu lirkade hon behändigt ur Martha mer. Om hennes fars arbetsfyllda liv vid Queen Eleanors sjukhus som hade fått ännu fler avdelningar och där den gamle doktorn trots sina sextiofem år fortfarande regerade med självklar auktoritet. Om hennes syster Abby med sin barnaskara i det eleganta Bayswater, fortfarande framgångsrik affärskvinna med ett ständigt växande antal apotek och en kedja av fabriker där piller och patentmediciner spottades ut i mängder. Om hennes systerson Freddy som nu var färdig läkare och arbetade i relativ sämja med sin morfar på Queen Eleanor. Om brorsdottern Phoebe som tillsammans med sin bror Oliver drev den eleganta tavernan vid King Street sedan huset hade byggts upp igen efter den hemska eldsvådan då deras far omkom tre år tidigare.

Det var mycket nytt som Martha berättade medan Sal med hjälp av varmt vatten oh tvål och kokosnötsolja till håret började te sig som den vackra unga kvinna hon var. Och till sist stod Sal klädd och färdig och mycket nöjd med sig själv på den blöta trasmattan framför den glödande spiselden.

Martha, fortfarande på knä vid badbaljan, tittade upp på henne medan hon torkade sig om händerna och log glatt.

Sal stod där i sin mörkgröna klänning, slank om midjan nedanför de fylliga bröstet som hotade att spränga knapparna i klänningslivet och de starka och muskulösa axlarna. Hakan var kraftig, men av ben, inte av kött, för det fanns inte ett uns överflödigt hull på henne. Åren av hunger hade satt sina spår i skuggorna vid tinningarna och under de gröna ögonen och i håligheterna nedanför kindknotorna. Men håret som lockade sig lite när det torkade var mörkbrunt och hyn var ljus som honung. Hon var grann att se på och det talade Martha om för henne.

— Ja, det är inget fel på mitt utseende, sa Sal sakligt och log sedan brett så att tänderna lyste i lampskenet. Jag har haft för många karlar för att inte veta vad ansiktet går för. Men vad har man för glädje av det i långa loppet? Här är ni som inget ser ut alls — ni är inte den som blir arg om man säger som sanningen är — och inte har ni lidit av det! Ni har aldrig behövt vara hungrig, va? Nej. Och inte har ni behövt stå ut med att ha en äcklig karl tassande på er för att få lite mat i magen. Nej, utseende är inte till nån hjälp. Det är vett i skallen man behöver. Och det har jag också!

Hon såg storbelåten ut och snodde runt i sin nya klänning så att kjolen svepte kring de långa, starka låren.

— Ja, en klar hjärna har du, sa Martha lugnt och reste sig upp. Följ med upp nu. Jag ska be Louisa och Sahra ta hand om det här, och vi ska ha oss en pratstund. För det är så mycket jag vill höra ...

Men trots att Sal nu var ren var hon benhård. Hon skulle äta i köket och ingen annanstans. Så Martha gick upp till salongen, där gamla miss Carrie Garling satt fördjupad i kommitténs räkenskaper, och bad att få utebli från middagen i kväll fastän hon hade lovat att äta med Carrie och hennes bror Henry — av miss Carrie alltid kallad »unge

Henry» trots sina sextiotvå år — och diskutera kommitténs finanser.

— Ja, visst kan jag vara utan dig i kväll, kära Martha, sa den gamla damen och såg på henne genom lornjetten som hon fällde upp med en reumatisk tumme. Vill du hellre äta hemma?

— O nej då, miss Carrie — så oartig skulle jag aldrig kunna vara mot er! sa Martha och log ner mot det nästan skalliga gamla huvudet under spetsmössan. Minns ni Sal? Den irländska flickan som kom och gick här? Hon försvann ... åh, det måste vara för åtta år sedan. Jag kommer ihåg att jag hade varit borta härifrån ett par veckor för att hjälpa pappa under tyfusepidemin, och när jag började här igen hade hon gått sin väg och kom sedan inte tillbaka. Jo, jag träffade på henne på Trafalgar Square i dag — och hon har varit på Krim.

Den gamla damen såg upp och rynkade ögonbrynen.

— Kära nån, jag kan inte säga att jag minns henne, men efter vad du säger skulle jag tro att hon är ... hm. Hon hostade och skakade på huvudet, för även efter drygt trettio års arbete i slummen kunde hon inte förmå sig att medge att prostitution existerade, ännu mycket mindre att en av dem som hon slösade kommitténs knapphändiga medel på var hemfallen åt sådant.

Men Martha var mindre kräsmagad och nickade glatt.

— Ja visst, en av soldaternas kvinnor. Fast hon säger ju till folk hon tigger av att hon är soldatänka. Nå, det gör detsamma — saken är den, miss Carrie, att jag skulle vilja tala med henne om förhållandena där ute, för det man får höra från kriget är så förskräckligt, och jag har inte kunnat tänka på annat hela dagen. Förlåter ni mig om jag överger er och mr Henry i kväll? Jag ska säga till pappa att jag inte

är hemma i morgon, om ni vill låta mig komma då i stället och ...

— Ja visst, ja visst ... Den gamla damen satt orörlig och stirrade upp på henne med bleka blå ögon. Martha, sa hon skarpt, du vet att vi är beroende av dig här! Jag skulle inte klara alla hjälpsökande utifrån om jag inte hade dig som stöd, och jag vågar bara inte tänka på att handskas med alla vi har boende här om du skulle ...

Martha spärrade upp ögonen.

— Men snälla miss Carrie, varför tror ni att jag skulle svika er? För det är väl det ni menar? Naturligtvis inte! Men ... ja, det händer så mycket och det är så mycket jag inte vet. Det finns många sätt att göra det som måste göras, både här och i Skutari. Var nu inte orolig! Jag är här som vanligt i morgon bitti och går igenom matförrådet och tar hand om utdelningen. God natt, kära miss Carrie!

Och så kysste hon den gamla damen på kinden och gick tillbaka till köket och Sal — som på något oförklarligt sätt fick henne att känna sig så underligt upphetsad.

Martha åt mycket lite och rörde knappt kabeljon som Louisa, en aning sur över den här invasionen i hennes domäner, satte för henne. Men Sal gjorde desto större heder åt anrättningen. Hon slukade maten, först kabeljon, sedan pepparrotsskött med ärtpuré och kål och så en jätteportion njurtalgpudding med russin. Märkbart blidkad — för vilken kokerska tycker inte om att se frukten av sin möda bli så uppskattad? — gav Louisa henne till sist en stor mugg te spetsat med rom, och Sal suckade djupt, lutade sig tillbaka och klappade sig förnöjt på magen.

— En sån middag varje dag, och jag skulle inte avundas drottningen! Hon rapade ljudligt och flinade mot Martha.

Ni är roliga, ni välgörenhetsdamer med era biblar och era bad, men ni menar väl. Och jag är tacksam för vad jag har fått, det säger jag villigt.

— Jag begär inte tacksamhet, Sal, sa Martha, lite skarpt. Jag gör det jag gör därför att det måste göras, inte för att kunna känna mig ädel.

— Ja, ni är inte som de flesta andra, det måste jag säga, sa Sal och tog en stor klunk te. Somliga gör en spyfärdig! Jag brukade gå runt till dem allihop — Fattighjälpen och Kyrkliga barmhärtighetsinrättningen — och de väntar sej att man ska niga och skrapa med foten och sälja sin själ för en tallrik tunn soppa. Men ni här — ni var alltid frikostiga med käket och sparsamma med predikandet. Jag undrade ofta när jag började gå här som liten varför ni gjorde det. Ni är själv inte så mycket för det där med Bibeln, va? Ni tjtade aldrig så väldigt om Gud och så. Så varför gör ni det?

Martha satt tyst och såg in i elden, och det blev en kort tystnad som bara bröts av ljudet av en sen droska som klapprade förbi utanför. Så suckade hon kort och sa med lite kärv röst:

— För att det inte fanns någonting annat jag kunde göra. Jag är inte obegåvad, och att sitta hemma och brodera var ingenting för mig. Jag skulle ha dött av leda. Min styvmor arbetade i den här välgörenhetsorganisationen, liksom min mor och mormor före henne, så jag tänkte: Tja, varför inte? Det håller mig sysselsatt.

— Men inte lycklig?

— Tja, lycklig — vad menas med lycka egentligen? Jag är tillfreds. Som du själv säger — för att inte se någonting ut och inte ha mycket att erbjuda världen har jag haft tur. Jag behöver inte vara hungrig ...

Sal rodnade lite och sa:

— Jösses, miss Martha, jag menade inget illa! Jag menade inte att vara ovänlig ... men ... men ...

— Du var inte ovänlig, sa Martha lugnt. Bara ärlig. Det är sant att jag inte precis är en kvinna som man vänder sig om efter på gatan. Inte som min brorsdotter Phoebe — hon är alldeles förtjusande ... Hon log. Om du vill ha ett anständigt arbete i stället för att gå och tigga, Sal, så tror jag nog att jag skulle kunna skaffa dig plats hos Phoebe. Hon behöver ibland folk till att servera i tavernan. Maten är förträfflig och kunderna betalar bra om de tycker om den som passar upp.

— Det rör mej inte i ryggen ifall eran brorsdotter är världens tjusigaste — jag jobbar inte som piga hos nån. Ni tycker det är mer respektabelt än att tigga, men det ska jag säga, miss Martha Lackland — som jag lever nu är jag min egen! Är jag hungrig, så är det mitt problem, och får jag mat — ja, då har jag gjort rätt för den. Den här middan i dag har jag gjort rätt för! Jag har berättat om hur det är där ute i helvetet bland de grymma kosackerna, och det var det ni ville veta — så ...

— Sal — berätta för mig — för *mig*, inte din publik ute på gatan — hur det *egentligen* är. Jag vill veta det. Vad var det på fullt allvar som hände? Varför var du där? Och när?

Sal satte ifrån sig muggen med en liten smäll och vände på stolen så att hon kunde sträcka ut fötterna mot elden. Hon stirrade in i lågorna, och Martha såg förväntansfullt på henne. Hon kände på något oklart sätt att det här slumpartade mötet med Sal var något mer än det verkade vid första ögonkastet, att hon här på något sätt skulle finna en väg ut ur oron som hade molat inom henne hela dagen. Och det krävdes en ordentlig viljeanstängning för att säga:

— Du behöver inte berätta om du inte vill. Jag sa att jag inte krävde någonting i utbyte mot den här middagen, och det står jag fast vid. Men jag skulle så gärna vilja ...

— Va? Sal vände på huvudet och stirrade frånvarande på henne. Så ruskade hon på sig. Förlåt, det var inte det att jag ville bli krusad, miss Martha, det lovar jag. Jag satt bara och tänkte. På en del av mina kompisar där ute och så ...

Hon svängde in stolen mot bordet igen, stödde armbågarna mot det och hakan i händerna och stirrade på Martha.

— Jag ska berätta — och jag svär att det jag säger är sant. Inte en lögn så sant jag sitter här sprickfärdig av eran goda mat. Det var i februari det började. Jag var på Trafalgar Square, se, och skötte mitt och besvärade ingen ... Hon flinade till. Jag vittjade några fickor, om sanningen ska fram, och jag hade fått tag i en fet och präktig börs och kände mig nöjd och belåten. Och in på torget kommer de då — grenadjärgardet. Oh miss Martha, om ni bara hade sett dem! Underbara var de, det klirrade och klang om dem och de var så långa och stiliga ... Där var hästar som drog kärror och där var musik — jag blev alldeles matt i knäna! Jag är tokig i karlar i uniform! Så jag trängde mig fram och slog mej i slang med ett par av dem, och de talade om att de skulle till Krim och slåss mot hedningarna som hade ihjäl kristna munkar. Jag skiter ju i munkar fast jag blev uppfostrad i den katolska tron när jag var liten — men de där kalarna sa att det var viktigt och att man nog kunde tjäna bra där borta. Så när officeren kom och sa att de skulle dra lott om vilka fruar som skulle med, så sa en av karlarna att jag var hanses fru och att han ville ha med mej i lottdragningen. Och jag tyckte det var festligt och sa »kör till». Och ta mej attan blev jag inte dragen!

Hon tystnade ett tag, och ögonen såg ut att mörkna medan hon tänkte tillbaka.

— Jag hade lite dåligt samvete ett tag, för där var fruar som grät och skrek för att de inte fick komma med — men man kan ju säga att jag gjorde dem en tjänst när jag for i stället. Jag menar, av oss så där en sexti stycken som blev dragna var mer än hälften döda innan augusti var slut — och ännu fler av ungarna ...

— Jag förstår inte riktigt, sa Martha lågt. Hon var rädd att bryta stämningen, men hon måste få detta klart för sig. Vad då för dragning?

Sal skrattade, ett kort, hårt litet ljud långt nere i strupen.

— Nej, det vet ni förstås inte. Jo, så här är det, miss Martha, för en vanlig menig och hans kvinna. Det är annat för officerarna förstås, de kan betala och få med sej sina fruar och hästar och pigor och gud vet allt. Men en vanlig karl med en fru som kommer att svälta om han går ut i kriget och inte kan betala för henne, han har inget annat att göra än låta henne gå med i lottdragningen. De beräknar en viss plats i trupptransportfartygen för fruntimmer som ska följa med och göra det lite trivsamt för soldaterna — laga mat och lägga om sår och sånt. För grenadjärerna var det bara sju de kunde ta med för varje kompani — och det går hundra man på ett kompani. Så av ett regemente på niohundra man fick sexti ta med sig fruar. De lade alla fruarnas namn i en hög och drog en lapp i sänder och ropade upp vad som stod där, och de fick följa med och de andra fick stanna hemma och svälta ihjäl bäst de ville. Så jag kom med, och det var festligt i början. Karlarna var roliga och där var gott om dryckjom och maten var inte så tokig och ett par av de andra fruntimren var riktigt hyggliga. Jag tyckte det var livat att få se mej om

i världen och så — tills vi kom till Varna vid Svarta havet.
Och då ... åh det var ruskigt, det var ruskigt ...

— Kolera, sa Martha lågt.

— Just det. Kolera. Ett vidrigt ställe. Kolera överallt.

Karlarna dog som flugor innan de hade så mycket som sett fienden. De föste ner oss i innandömet på fartygen, och som där stank och som där såg ut — jag skulle inte önska min värsta ovän att ha det så. Det tog tio dar att forsla över oss därifrån. Tio dar utan vatten och med den lukten och hästar som skrek och män som dog ... Jag var med ombord på »Britannia», och vi hade hundranio döda att slänga överbord innan vi kom till Krim. Innan det ens hade skjutits ett enda skott! Åh, det var hemskt ...

— Vad hände sedan?

Sal ryckte på axlarna.

— Det var som jag sa förut. Vi gick i land där på andra sidan och gick och gick ... Eupatoria hette det där vi kom i land och började gå mot Sevastopol. Och så hade vi den där striden då vid Bulganek ... Åh, vad ska det tjäna till att tala om det? Karl'n som hade sagt att jag var hanses fru — och jag hade blivit riktigt fäst vid honom, det nekar jag inte till — han strök med där, och från och med det hade armén varken bruk för mej eller mat åt mej. Så jag gav mej därifrån och tog mej till Skutari i Turkiet, till bassjukhuset på andra sidan Konstantinopel. Trodde att jag skulle klara mig bra där, hjälpa till med de sjuka och så. Men där var hopplöst. Nog finns det ett lasarett där, men karlarna låg packade som sillar i en enda röra och kvinnor och barn med, och ingen brydde sej om dem ...

— Kvinnor och barn?

Sal nickade tålmodigt.

— Ja, kvinnor och barn. Kan ni fatta det? Vartenda regemente får ta med sej nåra kvinnor — och där det finns kvinnor, där blir det barn, va? Soldater vill ha sina ligg även om de är sjuka och ser till att de får dem — det föddes sjutton småungar ombord på utresan och Gud vet hur många som var på väg. Och några av kvinnorna hade med sej ungar gömda under schalen. Där finns massor av ungar nere i källarna i Skutari. Gud vet hur många. Och ingen mat till dem eller nånting.

— Vem tar hand om dem? Martha satt mycket rak nu, och stirrade på Sal. Vem ger dem mat?

— Ingen för helvete! Hur många gånger ska jag behöva förklara det? Om deras karl fortfarande är i livet och kan slåss får de lite av hanses ranson om han är villig att dela med sej. Men så fort en karl är död räknas kvinnan och barna som var med honom också som döda vad officerarna anbelangar. Och de flesta dör också snart nog ...

Det blev tyst igen medan Martha satt där och stirrade på Sals ansikte i silhuett mot eldskenet. Sal tystnade och försjönk i tankar.

En bit kol rasade ner i elden, det slog upp en liten låga med ett väsande som fick dem båda att rycka till.

Sal reste sig och sträckte på sig, smidig som en katt. Så såg hon sig om och tog sin tjocka schal från bänken.

— Jaha, miss Martha, jag har fått min mat och jag har berättat ärligt att det är rena helvetet där borta. Jag är förbannat glad att jag kom därifrån. Tack för min fina nya klänning — jag ska vara rädd om den, det lovar jag. Då går jag ...

— Nej! Martha kom på fötter och sprang runt bordet som en blix. Nej — snälla Sal, gå inte. Jag vill att du ska ... Jag vet inte riktigt vad jag vill, men jag vill att du ska stanna